

NOTAT

UDSATTE UNGE

ET GEOGRAFISK OVERBLIK

METTE LAUSTEN
HELLE HANSEN

KØBENHAVN 2016

UDSATTE UNGE
ET GEOGRAFISK OVERBLIK
Afdelingsleder: Anne-Dorthe Hestbæk
Afdelingen for Afdelingen for børn og familie

© 2016 SFI – Det Nationale Forskningscenter for Velfærd

SFI – Det Nationale Forskningscenter for Velfærd
Herluf Trolles Gade 11
1052 København K
Tlf. 33 48 08 00
sfi@sfi.dk
www.sfi.dk

SFI's publikationer kan frit citeres med tydelig angivelse af kilden.

SFI-notater skal danne grundlag for en faglig diskussion. SFI-notater er foreløbige resultater, og læseren bør derfor være opmærksom på, at de endelige resultater og fortolkninger fra projektet vil kunne afvige fra notatet.

INDHOLD

1	BAGGRUND	5
	Overgangen til voksenlivet	6
2	FORDELING AF TIDLIGERE ANBRAGTE I KOMMUNERNE	9
	Geografisk fordeling af socialt marginaliserede	12
	LITTERATUR	17

BAGGRUND

Formålet med dette notat er at vise, hvor tidligere anbragte bor som unge voksne, afdække, at nogen kommuner har en større andel af udsatte 18-24-årige boende end andre kommuner, og dermed vise, at nogen kommuner måske med fordel kan have endnu større fokus på at hjælpe tidligere anbragte unge i overgangen til voksenlivet, end de i forvejen har.

Tallene i notatet bygger på følgende afgrænsninger og definitioner:

- Unge voksne er afgrænset til alle personer i Danmark, der pr. 1. januar 2014 er 18-24 år. Det betyder altså, at tallene i notatet baseres på fødselsårgangene 1989-1995.
- Tidligere anbragte er alle unge voksne, der på et eller andet tidspunkt i deres barndom har været anbragt uden for hjemmet, uden at tage højde for hvor, hvornår og hvor længe.
- Bopæl opgøres pr. 1. januar 2014 og er defineret på kommuneniveau. Vi tager altså ikke højde for, hvor de tidligere anbragte har boet som barn eller hvilken kommune, der i sin tid anbragte dem uden for hjemmet.

Tidligere anbragte er således alle unge, der på et eller andet tidspunkt i deres barndom har været anbragt uden for hjemmet, oftest i egen kommune, men også uden for kommunens grænser, hvis der ikke har været et passende tilbud inden for kommunen. I definitionen af tidligere anbragte er der ikke taget højde for varighed af anbringelse eller antal anbringelser pr. person. En person defineres altså til at have været anbragt, hvis personen er registreret i registret for børn og unge i anbringelse

(BUA) i Danmarks Statistik, uanset om anbringelsen har været én dag eller hele barndommen fra fødsel til 18-års fødselsdagen.

I kortlægningen anvendes der desuden tal fra Ankestyrelsen og SFI's egne undersøgelser.

OVERGANGEN TIL VOKSENLIVET

Det er veldokumenteret, at overgangen fra barn til voksen for mange er forbundet med udfordringer, både hvad angår praktiske gøremål med bolig, økonomi, uddannelse og beskæftigelse, men også hvad angår social og emotionel trivsel. For tidligere anbragte unge er overgangen endnu mere udfordrende, da de ikke i samme grad har en ressourcestærk familie eller et trygt bagland at falde tilbage på. Mange har omsorgssvigt, vanrøgt og mishandling med sig i bagagen og dermed vanskeligere ved fx at koncentrere sig, styre sin vrede og impulser og indgå i forpligtende relationer, hvilket er vigtige forudsætninger for at indgå i uddannelses- og arbejds-sammenhænge. Mange tidligere anbragte unge glæder sig til friheden, men samtidig er de skræmte af tanken om nu at skulle stå på egne ben (Fransson, 2009). Utrygheden og uvisheden om fremtiden kan – sammen med en generel manglende tro på, at det nok skal gå – for nogle føre til resignation og gøre overgangen endnu mere udfordrende (Storø, 2012, 2001). Da tidligere anbragte unge ofte ikke har mulighed for at få økonomisk støtte fra deres familie, er det i højere grad overlevelse og forsøg på at 'bide sig fast' i et traditionelt ungdomsliv, der er i fokus for de tidligere anbragte, hvor det for mange af deres jævnaldrende i denne tid snarere er (selv)udvikling og udforskning, der fokuseres på (Storø, 2012).

Tidligere anbragte unge oplever oftere, at overgangen til voksenlivet sker tidligere og mere brat i forhold til ikke-anbragte unge. Majoriteten af tidligere anbragte unge flytter hjemmefra, enten fra forældrene eller fra et anbringelsessted, allerede når de er 18 år, nogle af dem endda allerede før de fylder 18 år, hvis de anbringes på eget værelse. Ikke-anbragte unge flytter oftest hjemmefra i forbindelse med studiestart, hvor de rent geografisk flytter mod de større byer med uddannelsesinstitutioner (Lacovou, 2010; Stein, 2012). Derudover flytter 40 pct. af ikke-anbragte unge hjem igen for en kortere eller længere periode hjem i forbindelse med uddannelsesaktiviteter, en mulighed, tidligere anbragte unge oftest ikke har (Bakketeig & Backe-Hansen, 2008). På den baggrund er det forståeligt, at mange tidligere anbragte unge oplever store udfordringer i forhold til at finde fodfæste i voksenverdenen. De præsterer dårligere i forhold til uddannelse og beskæftigelse, og de er overrepræsenteret i både kriminalitets-, rusmiddel- og hjemløsestatistikkerne (se bl.a. Benjaminsen m.fl.,

2015; Clausen & Kristofersen, 2008; Egelund m.fl., 2009; Lausten m.fl., 2013; Lausten m.fl., 2015; Mølholt m.fl., 2012; Olsen, Egelund & Lausten, 2011).

FORDELING AF TIDLIGERE ANBRAGTE I KOMMUNERNE

Mange af de risikofaktorer, som de tidligere anbragte unge kæmper med, er også dem, der kendetegner andre socialt marginaliserede grupper i Danmark. Social marginalisering opstår ofte i et samspil mellem faktorer på både strukturelt niveau (fx økonomiske kriser eller boligmangel), systemisk/institutionelt niveau (fx velfærdssystemets indretning, fx under hvilke former vi anbringer vores børn og unge), interpersonelt niveau (fx ringe socialt netværk) og individuelt niveau (fx psykisk sygdom eller ringe sociale færdigheder). En øget risiko for social marginalisering kan også hænge sammen med forhold i den sociale baggrund og familiebaggrunden. Omsorgssvigt i barndommen og vanskelige familieforhold, herunder psykosociale problemer hos forældrene, kan være med til at øge risikoen for social marginalisering senere i livet (Benjaminsen m.fl., 2015).

Idet mange af de tidligere anbragte unge står i en særligt udsat position i forbindelse med overgangen til voksenlivet, er det interessant at se på, hvor de som unge voksne bosætter sig, og hvorvidt nogle kommuner med fordel kan fokusere mere på støtte til denne gruppe.

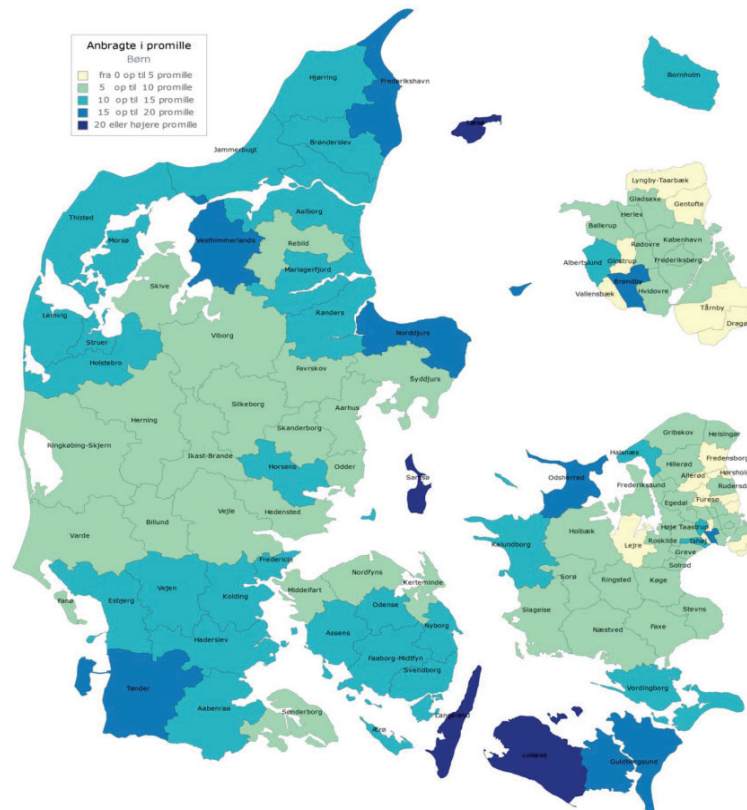
Der er flere måder at opgøre en kommunes udsathed på. Det kan være gennem andel arbejdspladser i forhold til kommunens indbyggertal, andelen af voksne borgere på passiv forsørgelse, eller andelen af borgere uden for den arbejdsduelige alder, defineret til 16-64 år. En anden måde at opgøre en kommunes udsathed på, kan være ved at se på andelen af anbragte 0-17-årige opgjort på et givet tidspunkt. På landplan har andelen af 0-17-årige, der er anbragt uden for hjemmet, opgjort pr. 31. december, længe ligget stabilt omkring 1 pct. (Lausten m.fl., 2015). Denne

andel er ikke jævnt fordelt over kommunerne og figur 2.1 viser forskellen i anbringelseshyppigheden mellem de danske kommuner i 2014.

FIGUR 2.1

Andel anbragte 0-17-årige pr. kommune i 2014.

Figur 3.2 Anbringelseshyppighed fordelt på kommune, 2014, promille

Note: Oplysningerne om antal 0-17-årige per 1. januar 2015 findes i Danmarks Statistiks Statistikbank.

Kilde: Ankestyrelsen (2015): Anbringelsesstatistik 2014. København: Ankestyrelsen.

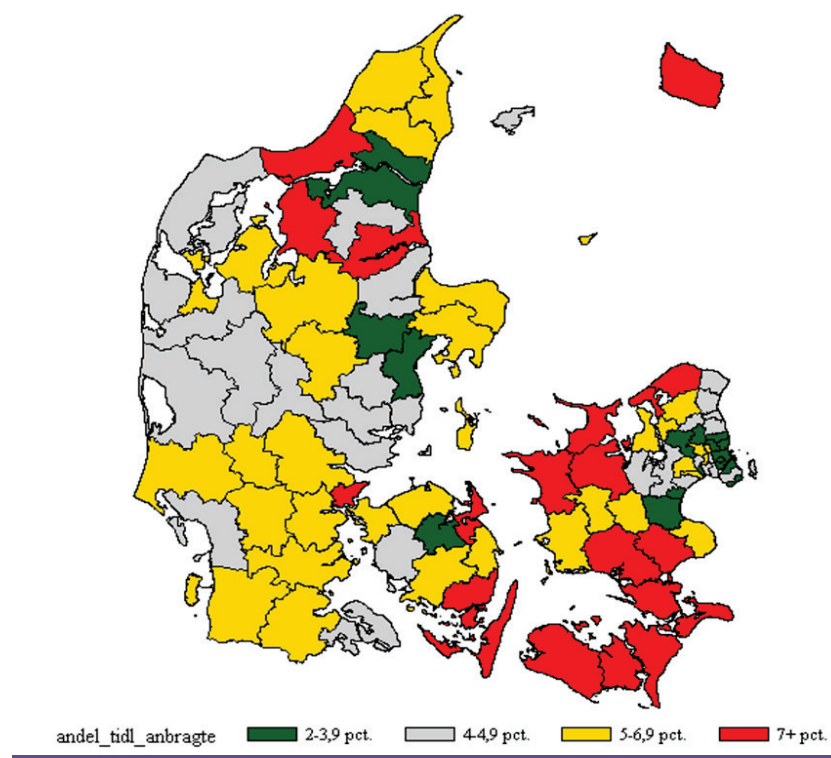
Figuren viser, hvor stor en andel af kommunens børn og unge, der er anbragt uden for hjemmet. Jo mørkere farve kommunen har, jo større andel af kommunens børn og unge er anbragt. Det fremgår derfor tydeligt af figur 2.1, at det særligt er nogle øer og yderkommuner, der har en høj andel af anbragte.

En anden måde at beskrive andelen af anbragte er via anbringelseshyppighed, altså hvor stor en del af en årgang der, når de fylder 18 år, har oplevet at have været anbragt uden for hjemmet. På landsplan ligger andelen af alle 18-24-årige i 2014, der har været anbragt uden for hjemmet, på 4,5 pct.

I de følgende figurer fokuserer vi på de 18-24-årige. Som beskrevet ovenfor står disse unge i en særlig udsat position, hvor risikoen for at blive socialt marginaliseret er større end for ikke-anbragte unge. Denne andel af 18-24-årige, der har oplevet anbringelse, er på ingen måde jævnt fordelt ud over landets 98 kommuner. Et Danmarkskort i figur 2.2, der viser andelen af 18-24-årige i 2014, der på et tidspunkt gennem barndommen har været anbragt uden for hjemmet, giver derfor et bedre visuelt overblik af kommuner med høje og lave andele af tidligere anbragte.

FIGUR 2.2

Andel af den samlede gruppe 18-24-årige pr. kommune i 2014, der har været anbragt uden for hjemmet. Årgang 1989-1995.

Kilde: SFI's beregninger på registerdata, Danmarks Statistik

Vi har anvendt følgende opdeling i lav og høj andel:

- Kommuner med lav andel af tidligere anbragte, dvs. 2,0-3,9 pct. (grønne kommuner)
- Kommuner med tæt på landsgennemsnit-andel af tidligere anbragte, dvs. 4-4,9 pct. (landsgennemsnittet er på 4,5 pct.) (grå kommuner)
- Kommuner med relativ høj, dog stadig moderat, andel af tidligere anbragte, dvs. 5-6,9 pct. (gule kommuner)

- Kommuner med høj andel af tidligere anbragte, dvs. 7 pct. eller derover (røde kommuner).

De 98 kommuner fordeler sig fra Aarhus Kommune med 2,2 pct. som den laveste andel af tidligere anbragte 18-24-årige til Lolland Kommune med i alt 12,5 pct. tidligere anbragte 18-24-årige.

Der er et vist sammenfald mellem kommuner i figur 2.1, der har den største andel af anbragte 0-17-årige i 2014 (de mørkeblå kommuner) og kommuner i figur 2.2, der har en høj andel tidligere anbragte 18-24-årige (de røde kommuner).

Her er det værd at bemærke, at de fire største kommuner i landet – kommuner, der i forvejen er kendt som trækplastre for mange udsatte, voksne borgere (Benjaminsen m.fl., 2015) – ligger blandt de 10 kommuner med den laveste andel af tidligere anbragte. De øvrige kommuner i den lave ende (de grønne kommuner), er de kommuner, der generelt har færrest 0-17-årige anbragt uden for hjemmet.

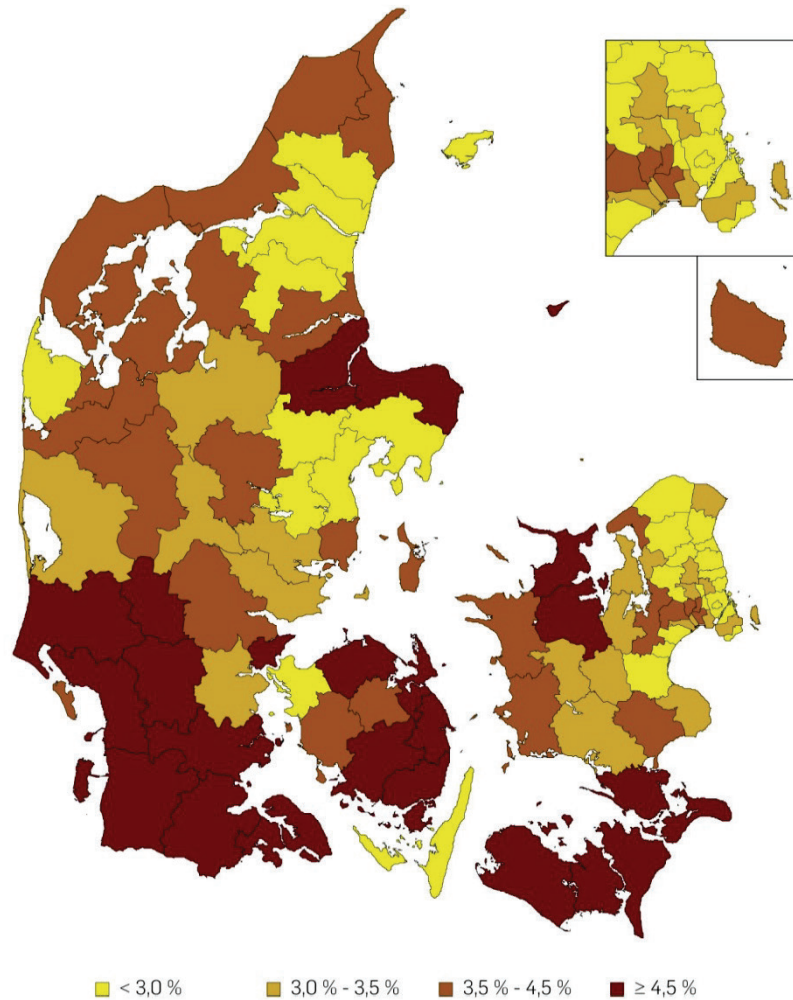
GEOGRAFISK FORDELING AF SOCIALT MARGINALISEREDE

I kortlægningen af social marginalisering i Danmark anvendes fire registerbaserede hovedindikatorer i analyserne. Det er psykisk sygdom, misbrugsproblemer, hjemløshed og fængselsophold. For yderligere afklaring af begrebet social marginalisering henviser vi til Benjaminsen m.fl., 2015. Et af de meget interessante resultater fra kortlægningen er, at ca. halvdel af de socialt marginaliserede 18-24-årige har været anbragt eller har modtaget øvrige sociale foranstaltninger gennem barndommen (Benjaminsen m.fl., 2015). Det er derfor interessant at sammenholde, hvor de unge socialt marginaliserede bosætter sig, da dette er en gruppe, der må antages at have brug for hjælp i overgangen til voksenlivet.

Rapporten om *Familiebaggrund og social marginalisering i Danmark* (Benjaminsen m.fl., 2015) giver et geografisk overblik over social marginalisering blandt de 18-24-årige. Figur 2.3 og figur 2.4 er lånt fra denne rapport og viser variationen mellem kommunerne særskilt for de unge, for henholdsvis mænd og kvinder. Af figur 2.3 og figur 2.4 fremgår det, at de kommuner, som har mange socialt marginaliserede unge mellem 18 og 24 år (de mørkebrune kommuner), også er de kommuner, der har mange anbragte 0-17-årige (som vi så i figur 2.1 som de mørkeblå kommuner). Og som tidligere nævnt er det også de kommuner, der har mange tidligere anbragte 18-24-årige (som vi så i figur 2.2 som de røde kommuner).

FIGUR 2.3

Andel af 18-24-årige mænd, som tilhører en af de marginaliserede grupper. Fordelt på kommuner i 2011.

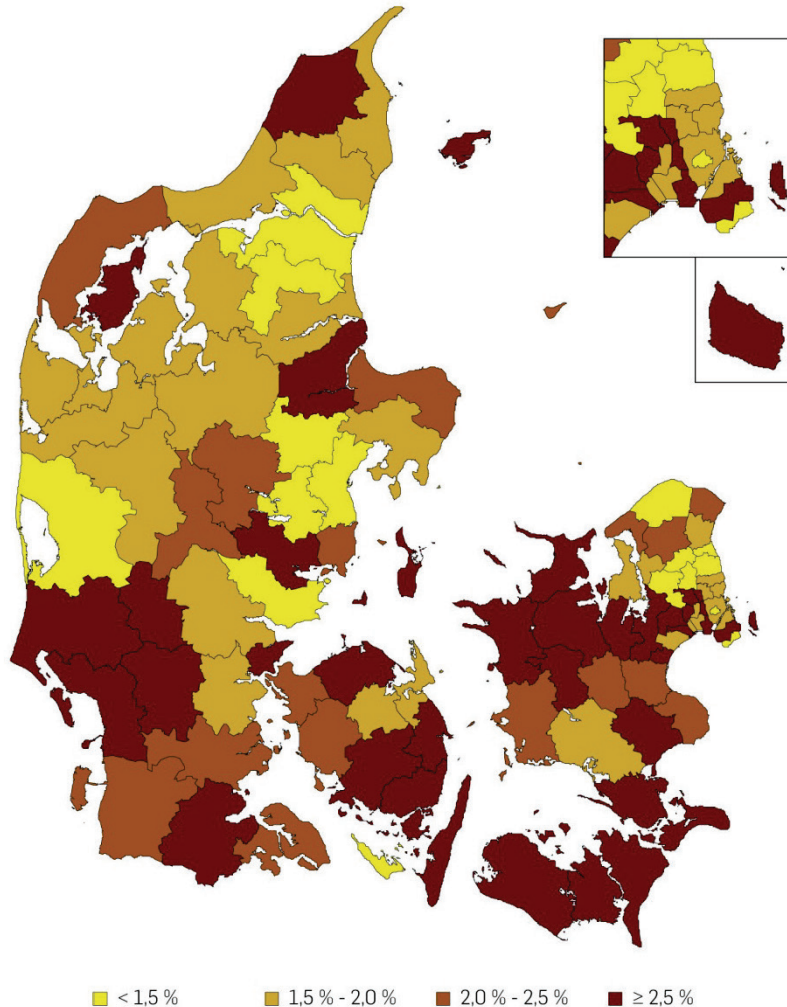
Anm.: Procent inddelingen er ikke den samme i figur 2.3 og figur 2.4.

Kilde: Benjaminsen m.fl., 2015.

Særligt for de unge mænd er der en tydelig tendens til, at andelen, der tilhører en af de marginaliserede grupper, er relativt høj i en række yderkommuner på Vest- og Sydsjælland, Lolland-Falster, Fyn, Sønderjylland, Norddjurs og Nordvestjylland. Blandt de unge kvinder i figur 2.4 ser vi ligeledes, at andelen, der tilhører de marginaliserede grupper, er højest i en række kommuner på Vest- og Sydsjælland, Lolland-Falster, nogle kommuner på Fyn, i Syd- og Sønderjylland samt i Nordvestjylland.

FIGUR 2.4

Andel af 18-24-årige kvinder, som tilhører en af de marginaliserede grupper. Fordelt på kommuner i 2011.

Anm.: Procent inddelingen er ikke den samme i figur 2.3 og figur 2.4.
Kilde: Benjaminsen m.fl., 2015

Der er en tydelig tendens til, at andelen i de marginaliserede grupper er mindst blandt de unge i storbyerne og størst i de mellemstore provinsbyer og i landkommunerne. Der er en højere andel af unge i de marginaliserede grupper i en række kommuner på Syd- og Vestsjælland, Lolland-Falster, dele af Fyn, Sønderjylland og det nordvestligste Jylland. Det er typisk kommuner, som populært ofte betegnes som udkantskommuner (se Indenrigs- og Sundhedsministeriet og Fødevareministeriet, 2011, for en yderligere redegørelse for betegnelsen af kommuner).

I modsætning hertil finder vi en væsentligt lavere andel af unge i de marginaliserede grupper i de mere ressourcerstærke områder i storby-

erne, i de nordsjællandske kommuner og kommunerne rundt om Aarhus. Dette mønster skyldes formentlig, at en stor del af de mere ressourcestærke unge fra en række land- og udkantskommuner flytter ind til storbyerne for at uddanne sig. Derved udgør de mere ressourcetsvage unge relativt set en større andel i landkommunerne, fordi de bliver tilbage, mens tilflytningen af ressourcestærke unge til storbyerne betyder, at gruppen af ressourcetsvage unge kommer til at udgøre en relativt mindre del af de unge bosiddende her. Afdækningen af sådanne flyttemønstre har dog ikke været en del af nogen tidligere undersøgelser.

OPSUMMERING

Kortlægningen af socialt marginaliserede i Danmark (Benjaminsen m.fl., 2015) viste, at omkring halvdelen af de socialt marginaliserede 18-24-årige har været anbragt eller har modtaget en foranstaltning fra kommunen gennem barndommen. Det geografiske overblik i dette notat viser, at kommuner, der har mange socialt marginaliserede, også har mange tidligere anbragte 18-24-årige boende i kommunen, samtidig med at de har en relativt større andel end landsgennemsnittet af 0-17-årige anbragt uden for hjemmet. De større kommuner, hvor de større uddannelsesinstitutioner ligger, har ikke i samme grad en høj andel af tidligere anbragte 18-24-årige, da disse kommuner oplever en stor tilflytning af unge i den aldersgruppe pga. flytninger efter uddannelsesfaciliteter.

Kommuner med en relativt høj andel af tidligere anbragte 18-24-årige kan med fordel have langt mere fokus på at hjælpe og støtte udsatte unge til den gode overgang til et selvstændigt voksenliv i et forsøg på at undgå, at de unge bliver socialt marginaliserede som voksne. På længere sigt vil et øget fokus herpå være en strategisk gevinst for kommunen, da risikoen for, at disse unge ender på passiv forsørgelse, i fængsler eller på hospitaler resten af deres liv forhåbentlig mindskes.

LITTERATUR

- Ankestyrelsen (2015): *Anbringelsesstatistik 2014*. København: Ankestyrelsen.
- Bakketeig, E & E. Backe-Hansen (2008): *Forskningskunnskab om ettervern*. NOVA – Norsk institutt for forskning om opvekst, velferd og aldring, rapport nr. 17/08.
- Benjaminsen, L., S.B. Andrade, D. Andersen, M.H. Enemark & J.F. Birkelund (2015): *Familiebaggrund og social marginalisering i Danmark, En registerbaseret kortlægning*. København: SFI – Det Nationale Forskningscenter for Velfærd, 15:41
- Christoffersen, M.N. (2003): *Risikofaktorer i barndommen og social arv – særligt med henblik på mishandling og vanrøgt*. København: SFI – Det Nationale Forskningscenter for Velfærd, Arbejdsrapport 1. Vidensopsamlingen om social arv 2003.
- Clausen, S.-E. og L.B. Kristoffersen (2008): *Barnevernklienter i Norge 1990-2005. En longitudinell studie*. Oslo: NOVA. Rapport 3/2008.
- Egelund, T., D. Andersen, A.-D. Hestbæk, M. Lausten, L. Knudsen, R.F. Olsen & F. Gerstoft (2008): *Anbragte børns udvikling og vilkår*. København: SFI – Det Nationale Forskningscenter for Velfærd, 08:23.
- Egelund, T., P.S. Christensen, T.B. Jakobsen, T.G. Jensen og R.F. Olsen (2009): *Anbragte børn og unge - en forskningsoversigt*. København: SFI – Det Nationale Forskningscenter for Velfærd, 09:24.
- Fransson, E. (2009): *Fortidens tyngde – om selvarbeid under opphold og utflytting fra ungdomshjem*. Oslo: Oslo Universitet.
- Indenrigs- og Sundhedsministeriet og Fødevareministeriet (2011): *Land-distriktsredogørelse 2011 – regeringens redogørelse til Folketinget*. København: Erhvervsstyrelsen.

- Lausten, M., D. Andersen, P.R. Skov & A.A. Nielsen (2013): *Anbragte 15-åriges hverdagsliv og udfordringer*. København: SFI – Det Nationale Forskningscenter for Velfærd, 13:07.
- Lausten, M., S. Frederiksen, R.F. Olsen, A.A. Nielsen og T.T. Bengtsson (2015): *Anbragte 15-åriges hverdagsliv og udfordringer – Del II. Rapport fra tredje dataindsamling af forløbsundersøgelsen af anbragte børn født i 1995*. København: SFI – det Nationale Forskningscenter for Velfærd, 15:42.
- Mølholt, A., S. Stage, J.H. Pejtersen og P. Thomsen (2012): *Efterværn for tidligere anbragte unge. En videns- og erfaringsopsamling*. København: SFI – Det Nationale Forskningscenter for Velfærd, 12:04.
- Olsen, R.F., T. Egelund og M. Lausten (2011): *Tidligere anbragte som unge voksne*. København: SFI – Det Nationale Forskningscenter for Velfærd, 11:35.
- Storø, J. (2001): *På begge sider av atten. Om ungdom, barnevern og ettervern*. Universitetsforlaget. Oslo: Universitetsforlaget
- Storø, J. (2012): *Ettervern og overgang for ungdom i barnevernet*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Stein, M. (2012): *Young people leaving care. Supporting Pathways to Adulthood*. London: Jessica Kingsley Publishers.